

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU2023 m. spalio 30 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė) ir Gražinos Davidonienės (pranešėja), teismo posėdyje kasacinio rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovo R. N. (R. N.) kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 24 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo R. N. ieškinį atsakovei Lietuvos Respublikai, atstovaujama valstybės įmonės Turto banko, dėl termino palikimui priimti atnaujinimo ir paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių termino palikimui priimti atnaujinimą, aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovas 2022 m. balandžio 12 d. kreipėsi į teismą ir prašė teismo atnaujinti praleistą trijų mėnesių terminą palikimui priimti po dėdės J. G., mirusio (*duomenys neskelbtini*), mirties, panaikinti 2020 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikai išduotą paveldėjimo perėjimo valstybei liudijimą Nr. DJ-8691, o teismui vertinant, kad terminas paveldėjimo teisės liudijimui ginčyti praleistas, atnaujinti šį terminą.
- Ieškovas nurodė, kad yra L. N., mirusios (*duomenys neskelbtini*), sūnus, o ši buvo J. G. sesuo, todėl J. G. yra ieškovo dėdė. Nurodė, kad jo dėdė mirties metu nebuvo susituokęs, vienintelis dėdės sūnų mirė dar iki dėdės mirties, todėl palikimo po ieškovo dėdės mirties įpėdiniai pagal įstatymą nepriėmė, kitų artimų giminaičių nebuvo, testamentas nebuvo surašytas. Po ieškovo dėdės mirties liko du dėdei priklausantys butai.
- Ieškovo teigimu, apie dėdės mirties faktą jis sužinojo tik 2022 m. sausio 25 d. iš Z. P., kuri yra J. G. buvusios sutuoktinės duklė, iki tol ieškoviui niekas nepranešė apie dėdės mirtį, ieškovas nedalyvavo jo laidotuvsė. Pažymėjo, kad jis ilgą laiką nebuvo bendravęs su dėde ir jo sūnum, nes jo motina mirė dar (*duomenys neskelbtini*) metais, jis kurį laiką buvo išvykęs dirbti į užsienį, todėl santyčiai palaipsniui atšalo ir nutrūko.
- Kadangi po ieškovo dėdės mirties palikimo niekas nepriėmė, tai šis perėjo Lietuvos Respublikai (atsakovei), o ieškovas, nežinodamas apie savo, kaip įpėdinio, atsiradusią subjektingą teisę ir pareigą, siekiant priimti palikimą, kreipėsi į notarą, negalėjo jos įgyvendinti, nes buvo praleistas terminas, tačiau, kaip pats ieškovas teigia, terminą palikimui priimti jis praleido dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, t. y. nežinojimo apie dėdės mirtį.
- Atsakovė nurodė, kad ieškovas nebuvo rūpestingas palikėjo atžvilgiu, nepateikė argumentų, kokios aplinkybės trukdė jam nors retkarčiais pasidomėti palikėjo situacija. Atsakovės nuomone, ieškovas turėjo galimybę bendrauti su Z. P., kuri žinojo apie palikėjo situaciją. Iš ieškovo elgesio nematyti, kad jis ketino įgyvendinti savo kaip paveldėtojo interesus.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Vilniaus miesto apylinkės teismas 2022 m. spalio 19 d. sprendimu ieškovo ieškinį atmėtė.
- Pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad ieškovas neįrodė, jog terminą palikimui priimti jis praleido dėl svarbių priežasčių, nusprendė, kad termino praleidimą lemė ne objektyvios (nuo ieškovo valios nepriklausančios), o subjektyvios priežastys – paties ieškovo nežinojimas apie dėdės mirtį, nes jis nesidomėjo ne tik dėde, bet ir kitais giminaičiais, ir nors žinojo, kad turi dėdę, tačiau su šiuo ryšį nepalaikė, nors tam nebuvo jokių objektyvių kliūčių. Pirmosios instancijos teismas akcentavo, kad nebendravimas su palikėju nesudarė prielaidos teigti, kad terminas palikimui priimti buvo praleistas dėl svarbios priežasties.
- Pirmosios instancijos teismas, sprendžiamas, kad, be ieškovo nežinojimo apie palikėjo mirtį, ši esmė nėra jokių kitų duomenų apie priežastis, lėmusias termino praleidimą, atsižvelgdamas į tai, jog nuo palikimo atsiradimo iki ieškovo kreipimosi dėl termino atnaujinimo praėjo žymus laiko tarpas (beveik 5 metai), konstatavo, kad, neatnaujinus termino, nebus pažeisti teisingumo, protingumo, sąžiningumo principai bei ieškovo ir palikimą priėmusios atsakovės interesų pusiausvyrą.
- Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovo apeliacinį skundą, 2023 m. sausio 24 d. nutartimi paliko nepakeistą Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. spalio 19 d. sprendimą.
- Apeliacinės instancijos teismas, ištyręs byloje esančius rašytinius įrodymus, nustatė, kad 2017 m. gegužės 2 d. mirė ieškovo dėdė, o 2020 m. lapkričio 18 d. atsakovei Lietuvos Respublikai buvo išduotas paveldėjimo perėjimo valstybei liudijimas Nr. DJ-8691; ieškovas yra palikėjo penktos eilės įpėdinis, paveldintis pagal įstatymą, kuris per tris mėnesius nesikreipė į notarą dėl palikimo priėmimo, todėl praleido įstatymu nustatytą terminą pareiškimui dėl palikimo priėmimo po dėdės mirties paduoti.
- Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, pirmosios instancijos teismas padarė teisėtą ir pagrįstą išvadą, kad pats ieškovas nesidomėjo ne tik garbaus anžiaus dėde, bet ir kitais giminaičiais, pripažino, kad su palikėju ryšių nepalaikė, nors tam nebuvo jokių objektyvių kliūčių, jo nelankė, nebendravo, nesirūpino jo sveikatos būkle (palikėju rūpinosi Z. P.), t. y. nei iki dėdės mirties, nei po jos per protingą terminą neatliko jokių aktyvių veiksmų, kurie reikėtų jo valią priimti dėdės palikimą. Kadangi palikimo priėmimas yra aktyvus veiksmas, tai ieškovas, tikėdamasis galimai pretenduoti pagal įstatymą į mirusiojo palikimą, dėdei esant vyresnio anžiaus (šių aplinkybė ieškovas žinojo), privalo įvertinti situaciją ir, net ir būdamas išvykęs į užsienį, aktyviau domėtis dėdės sveikatos būkle ar apskritai juo domėtis.
- Ieškovo argumentai nepatvirtina svarbių, nuo jo nepriklausančių objektyvių priežasčių, sudarančių pagrindą atnaujinti terminą palikimui priimti, buvimo, taip pat tokios aplinkybės apeliacinės instancijos teismo buvo įvertintos kaip atitinkančios teisingumo ir protingumo principus dėl įpėdinio, priėmusių bei atitinkamai tvarkiusių palikimo priėmimo klausimus, interesus. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, nebendravimas su palikėju bei nežinojimas apie atsiradusį palikimą savaime nepateisina įtvirtinto reikalavimo priimti palikimą per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos nevykdymo ir lemia atitinkamus padarinius – teisės paveldėti palikėjo turtą praradimą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 5.50 straipsnio 1, 3 dalys).
- Nors ieškovas nurodė, kad valstybė, mirus asmeniui, neturi teisėtų lūkesčių dėl palikimo priėmimo, nes nėra įpėdinė nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą ir mirusiojo turtą paveldi tik šimtiniais atvejais, kai niekas palikimo nepriima, o šiuo atveju egzistuoja įpėdinis pagal įstatymą, tačiau apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, jog palikėjas mirė (*duomenys neskelbtini*), o paveldėjimo perėjimo valstybei liudijimas buvo išduotas tik 2020 m. lapkričio 18 d., t. y. po daugiau nei 3 metų, ieškovas dėl palikimo priėmimo kreipėsi tik po 5 metų, todėl nusprendė, kad valstybė, priimdama palikimą, atliko visus reikalingus veiksmus palikimui valstybės vardu priimti ir tai atliko teisėtai, nes ieškovas teisės aktų nustatyta tvarka savo kaip paveldėtojo teisių neįgyvendino.
- Apeliacinės instancijos teismas, vertindamas ieškovo argumentus, kad jis buvo išvykęs dirbti į užsienį, todėl bendravimas su dėde atšalo ir nutrūko, nusprendė, jog pats buvimo užsienyje faktas mirties momentu nėra svarbi aplinkybė atnaujinti praleistą terminą palikimui priimti, nes ieškovas turėjo galimybę sužinoti apie dėdės mirtį bei imtis priemonių tinkamai išreikšti savo valią jo palikimu laiku priimti. Gyvenimas užsienyje savaime netraktuojamas kaip objektyvi priežastis, trukdanti priimti palikimą atvykus į Lietuvą, pasiraudojant diplomatinį ar konsulinį tamybų paslaugomis.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

- Kasacinio skundo ieškovas prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 24 d. nutartį ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. spalio 19 d. sprendimą ir priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - Teismai, sprenddami, kad ieškovo nebendravimas su palikėju nesudarė prielaidos teigti, jog terminas palikimui priimti buvo praleistas dėl svarbios priežasties, pažeidė materialiosios teisės normas, CK 5.11 straipsnyje yra išvardyti įpėdiniai pagal įstatymą, nenurodant jokių sąlygų, kurioms esant asmuo turėtų teisę paveldėti pagal įstatymą, įskaitant ir jo bendravimą ar nebendravimą su palikėju. Dėl to šioje byloje teismų padarytos išvados, kad asmuo yra kaltas dėl to, jog nebendravo su palikėju ir nežinojo apie jo mirtį, todėl jam neturi būti atnaujintas terminas, prieštarauja minėtai teisės normai, kaip sukuriantiai papildomas sąlygas palikimui priimti. Įpėdinis pagal įstatymą turi daugiau teisių ir teisėtų lūkesčių priimti minuso dėdės palikimą nei valstybė, kuri palikimą priima tik šimtinės tvarka. Tokiu būdu termino atnaujinimas šiuo atveju atitiktų CK 1.5 straipsnyje įtvirtintus teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus.
 - Nors byla nagrinėjė teismai nusprendė, kad nežinojimas apie palikimo atsiradimą nėra pagrindas atnaujinti terminą, tačiau nagrinėjamu atveju ieškovas nežinojo ne apie palikimo (turto) buvimą, nei apie palikėjo mirties faktą. Tokiu būdu ieškovas, nežinodamas apie palikėjo mirtį, negalėjo žinoti, kad įgijo subjektingą teisę priimti palikimą. Nežinodamas apie tokios teisės atsiradimą, ieškovas neturėjo galimybės jos įgyvendinti. Teismai neįvertino aplinkybės, kad ieškovas, sužinojęs apie dėdės mirtį, nedelsdamas kreipėsi į advokatą konsultacijos dėl galimybės priimti palikimą ir nugrįžti paveldėjimo teisės liudijimą. Ieškovas apie dėdės mirtį sužinojo tik po to, kai atsakovė jau buvo priėmusi palikimą. Veiksmas, išreikščiantis ieškovo valią priimti palikimą, ieškovas atliko per 3 mėnesių terminą nuo tada, kai sužinojo apie tai, kad palikimą priėmė valstybė.
 - Teismai, nurodydami, kad, sprendžiant klausimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo, paprastai yra atsižvelgiama ir į tai, kiek terminas yra praleistas, nes praleidimo trukmė tiesiogiai susijusi su būtinumu išlaikyti pareiškėjo ir palikimą priėmusių įpėdinių interesų pusiausvyrą, neatsižvelgė į bylos nagrinėjimo metu ir ieškovo apeliaciniame skunde nurodytą aplinkybę, kad šiuo atveju palikimo nepriėmė jokie įpėdiniai pagal įstatymą. Lietuvos Respublika, priėmusi palikimą, tačiau nebūdama įpėdinė pagal įstatymą, neturi jokių teisėtų lūkesčių priimti mirusio asmens palikimą, todėl ieškovo ir kitų įpėdinių interesų pusiausvyrą nebūtų pažeista.
- Atsakovė Lietuvos Respublikai, atstovaujama valstybės įmonės Turto banko, atsiliepimu į ieškovo kasacinį skundą prašo jį atmesti ir palikti nepakeistą Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 24 d. nutartį Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:
 - Kasacinis teismas yra nurodęs, kad nebendravimas su palikėju bei nežinojimas apie atsiradusį palikimą savaime nepateisina įstatyme įtvirtinto reikalavimo priimti palikimą per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos nevykdymo ir lemia atitinkamus padarinius – teisės paveldėti palikėjo turtą praradimą (CK 5.50 straipsnio 1, 3 dalys) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017). Teismų praktikoje taip pat yra pripažįstama, kad įpėdinio bendravimas, jeigu jis tikisi galimai pretenduoti pagal įstatymą į palikimą, turi būti dažnesnis ir intensyvesnis pobūdžio (Kauno apygardos teismo 2023 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-405-638/2023).
 - Pagal CK 5.50 straipsnio reglamentavimą visu eilių įpėdiniai, jeigu jie pageidauja paveldėti, privalo kreiptis į palikimo atsiradimo vietos notarą arba pradėti faktiškai valdyti paveldimą turtą per 3 mėnesius nuo palikimo dienos, t. y. šiuos veiksmus turi atlikti visi įpėdiniai nepriklausomai nuo to, kada jiems atsiranda paveldėjimo teisė.
 - Ieškovo kasacinio skundo argumentai, kad jis, sužinojęs, jog palikimą priėmė valstybė, nedelsdamas atliko veiksmus, išreikščiančius jo valią priimti palikimą, pripažinti nepagrįstais, nes tokiu atveju netektų prasmės palikimo priėmimo terminų teisinis reglamentavimas. Valstybė, teisės aktų nustatyta tvarka ketindama priimti palikimą, turėtų aiškintis, ar nėra kitų galimų įpėdinių ir kokia jų valios išraiška. Paveldinti pagal įstatymą valstybė yra specifinis subjektas paveldėjimo teisiniuose santykiuose ir skiriasi nuo kitų įpėdinių pagal įstatymą. Valstybė privalo imtis veiksmų įforminti įstatymu pagrindu įvykusį palikimo perėjimo jai juridinį faktą, kad galėtų įtraukti paveldėtą turtą į savo apskaitą ir iš paveldėto turto vykdyti palikėjo kreditorių reikalavimus. Palikimo perėjimas pagal įstatymą valstybei nepriklauso nuo valstybės valios, o valstybės atliekamas palikimo priėmimas yra jau įvykusio palikimo perėjimo valstybei juridinio fakto įforminimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-18/2014; 2019 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206-378/2019). Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas valstybės paveldėjimo pagal įstatymą galimybę, siekė išvengti palikėjo kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugą tais atvejais, jei mirus palikėju nebūtų įpėdinių nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą, nė vienas įpėdinis nepriimtų palikimo arba iš visų įpėdinių būtų atimta paveldėjimo teisė (CK 5.62 straipsnio 1 dalies 2–4 punktai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-464-219/2018).
 - Teismai, sprenddami klausimą dėl termino palikimui priimti pratęsimo, turi įvertinti ne tik objektyvias aplinkybes, dėl kurių terminas buvo praleistas, ir tai, kiek jis buvo praleistas, bet ir kitas teisinės reikšmės turinčias priežastis, trukdžiusias asmeniui laiku kreiptis dėl palikimo priėmimo. Nagrinėjamu atveju iš bylos aplinkybių nematyti, kad buvo pažeisti ieškovo turiniai ar kiti interesai. VĮ Turto bankas 2019 m. lapkričio 5 d. gavo Z. P. raštą apie nepriimtą J. G. palikimą. VĮ Turto bankas 2019 m. lapkričio 14 d. raštu informavo Z. P., kad pradėjo J. G. palikimo priėmimo procedūrą. Ieškovas nesidomėjo palikėju, jo nelankė ir su juo nebendravo, nesirūpino jo sveikata. Apie dėdės mirtį ieškovas sužinojo atsitiktinai. Iš VĮ Turto bankui pateikto Z. P. rašto matyti, kad būtent ji rūpinosi palikėju, o ieškovas nepateikė įrodymų, kas jam trukdė domėtis palikėjo gyvenimu, bendrauti su

Z. P. VĮ Turto bankas 2019 m. lapkričio 14 d. raštu informavo Z. P. apie pradėtą J. G. palikimo priėmimo procedūrą, o paveldėjimo perėjimo valstybei liudijimas išduotas 2020 m. lapkričio 18 d., praėjus metams nuo Z. P. informavimo. Ieškovo argumentas, kad jis nežinojo apie palikėjo mirtį, nėra pateisinama priežastis atnaujinti palikimo priėmimo terminą.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl termino palikimui priimti atnaujinimo priežastį

18. Įstatymas, šalių susitarimas ir įreptais atvejais teismas apibrėžia įgytų materialųjų subjektinių teisių įgyvendinimo terminus. Teisių įgyvendinimo terminas – tai laikotarpis, per kurį asmuo pats gali įgyvendinti jam priklausančią subjektinę teisę arba pareikalauti iš įpareigoto asmens atlikti atitinkamus veiksmus šiai teisei įgyvendinti. Per šios terminus subjektinės teisės turėtojas gali įgyvendinti tas galimybes, kurios ir yra subjektinės teisės esmė.
19. Ribotas civilinių teisių ir pareigų galiojimo laikas – labai svarbi priemonė daryti poveikį civilinių teisių santykių dalyvių elgesiui. Terminų, taikomų civilinių teisių santykių srityje, teisinė reikšmė yra ta, kad jie suteikia teisiniams ryšiams apibrėžtumo ir stabilumo, drausmina teisių santykių subjektus, skatina juos įgyvendinti subjektines teises ir vykdyti šalių susitarimus, užtikrina laiku atliekamą pažėstų teisių gynimą. Terminai turi svarbią reikšmę ir paveldėjimo teisiniuose santykiuose.
20. Palikimas savaime nepereina įpėdinams, pagal CK 5.50 straipsnį įpėdinis tam, kad įgytų palikimą, turi jį priimti. Tai reiškia, kad, atsiradus teisei paveldėti, įpėdinis turi išreikšti savo valią dėl galimybės pasinaudoti nurodyta teise. Siekiant užtikrinti apibrėžtumą civiliniuose teisiniuose santykiuose ir skatinti įpėdinis kuo greičiau priimti sprendimą dėl paveldimo turto, CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad palikimas turi būti priimtas per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Taigi, šio termino eigos pradžia lemia įstatyme nustatytas įvykis – palikėjo mirtis.
21. Įpėdinio valia turi būti išreikiama aiškiai ir nedviprasmiškai, atliekant tam tikrus konkrečius veiksmus, t. y. priimanč palikimą arba jo atsisakant. Palikimo priėmimas yra vienašalis sandoris, kuriuo siekiama sukurti tam tikrus teisinius padarinius. Asmens valia dėl palikimo priėmimo turi būti išreikiama įstatymo nustatyta forma ir terminais. Įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą, kai jis faktiškai pradėjo paveldimą turtą valdyti, kreipėsi į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto aprašo sudarymo arba kai įpėdinis padavė palikimo atsiradimo vietos notariui pareikšti apie palikimo priėmimą. CK 5.50 straipsnyje nurodyti veiksmai turi būti atliekami per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80-706/2017, 21 punktą).
22. Įstatymu nustatyti terminai nepriėmus palikimo, nesikreipus į teismą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo, t. y. neišreikšus valios priimti palikimą, laikoma, kad įpėdinio neįgyvendinta paveldėjimo teisė pasibaigė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282-313/2016, 21 punktą ir jame nurodyta praktika).
23. Kasacinis teismas, aiškindamas CK 5.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto termino tikslus ir paskirtį, yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas terminą, per kurį asmuo, pretenduojantis į palikimą, turi jį priimti, taip pat įtvirtino teisinę garantiją įpėdinams, kad jų įstatyme nustatyta tvarka ir terminais įgytos teisės nebus paneigtos, išskyrus atvejus, kai kiti įpėdiniai savo teisių negalėjo įgyvendinti dėl svarbių priežasčių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017, 29 punktą).
24. Pralaidęs CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatytą terminą įpėdinis turi kreiptis į teismą dėl termino atnaujinimo, jei terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, arba tikėtis kitų palikimą priėmusių įpėdinių sutikimo ir palikimą priimti be kreipimosi į teismą (CK 5.57 straipsnio 1 dalis). Terminas palikimui priimti gali būti atnaujinamas tik tokiame įpėdiniui, kuris turėjo valią palikimą priimti, tačiau dėl susidėjusių individualių gyvenimo aplinkybių negalėjo atlikti įstatymo nustatytą palikimo priėmimo veiksmų. Nesant realiai sutrukdžiusių kliūčių, laikytina, kad įpėdinis, turėdamas apsisprendimo laisvę, nepareikšė noro priimti palikimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2014; kt.).
25. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad teismas, nagrinėjantis įpėdinio prašymą atnaujinti terminą palikimui priimti, turi: 1) nustatyti, ar egzistavo pareiškėjo nurodytos aplinkybės, kuriomis jis remiasi kaip svarbiomis priežastimis, sutrukdžiusiomis priimti palikimą; 2) įvertinti, ar jos yra svarbios termino pralaidinimui pateisinti; 3) išaiškinti palikimą priėmusių įpėdinių ar kitų suinteresuotų asmenų poziciją dėl termino pratęsimo. Teismai, sprenddami klausimą dėl termino palikimui priimti pratęsimo, turi įvertinti ne tik objektyvias aplinkybes, dėl kurių terminas buvo praleistas, ir tai, kiek jis buvo praleistas, bet ir kitas teisingai turinčias priežastis, trukdžiusias asmeniui laiku kreiptis dėl palikimo priėmimo. Klausimą, ar konkrečios priežastys pripažintinos svarbiomis, teismai turi spręsti atsižvelgdami į terminų, nustatytų palikimui priimti, paskirtį, teisinius padarinius, konkrečias bylos aplinkybes, byloje dalyvaujančių šalių elgesį, asmens, prašančio pratęsti terminą, teisinį statusą, pareiškėjo elgesį bei kitas reikšmingas aplinkybes, taip pat protingumą, sąžiningumą bei teisingumo kriterijus (CK 1.5 straipsnis). Vertinant pareiškėjo elgesį, būtina atsižvelgti į tai, ar jis buvo pakankamai atidus, sąžiningas ar, priešingai, savo teises įgyvendindamas nerūpestingai, aplaidžiai. Šia prasme kiekvienam konkrečiam atvejui taikytini ne vidutiniai, o individualūs sąžiningo, atidaus bei rūpestingo asmens elgesio standartai (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2014 ir joje nurodyta praktika).
26. Kasacinio teismo praktika dėl termino palikimui priimti atnaujinimo yra pakankamai gausi ir pagal minėtus kriterijus išplėta. Šioje praktikoje be kita ko, pažymėta, kad įstatyme įpėdinis nepareigojamas pranešti kitiems įpėdinims apie jų turimą paveldėjimo teisę ir informuoti vienas kitą apie palikėjo turto sudėtį (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2012). Asmens gyvenimo kioje valstybėje faktas netraktuojamas kaip objektyvi priežastis, trukdanti priimti palikimą atvykus į Lietuvą, pasinaudojant diplomatinėmis ar konsulinėmis tarnybų paslaugomis (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 21 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2007; 2011 m. birželio 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-295/2011). Toks asmuo gali kreiptis dėl palikimo priėmimo tiek pats asmeniškai į notarą, tiek ir pasinaudojamas diplomatinėmis ar konsulinėmis tarnybų paslaugomis, priimdamas palikimą per atstovą, kreipdamasis į notarinę įstaigą dėl reikalingų dokumentų patvirtinimo ir jų persantimo notarui Lietuvoje, atsižvelgdamas pareikšimą dėl palikimo priėmimo registruotu paštu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182-421/2016, 12 punktą).
27. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad nebendravimas su palikėju bei nežinojimas apie atsiradusį palikimą savaime nepateisina įstatyme įtvirtinto reikalavimo priimti palikimą per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos nevykdymo ir lemia atitinkamus padarinius – teisės paveldėti palikėjo turtą praradimą (CK 5.50 straipsnio 1, 3 dalys). Palikimo sudėties nežinojimas teismų praktikoje taip pat ne laikomas svarbia priežastimi, dėl kurios turėtų būti atnaujinamas praleistas terminas palikimui priimti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2011; 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017, 25 punktą).
28. Kasacinio teismo praktikoje, sprendžiant klausimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo, paprastai yra atsižvelgiama ir į tai, kiek terminas yra praleistas, nes pralaidimo trukmė tiesiogiai susijusi su būtinumu išlaikyti pareiškėjo ir palikimą priėmusių įpėdinių interesų pusiausvyrą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2012).
29. Paveldėjimo teisių santykių dalyvių interesų pusiausvyros principas suponuoja būtinybę įvertinti, kas termino palikimui priimti atnaujinimas gali paveikti asmenis, priėmusio palikimą ir tokiu būdu jau tapusio paveldimo turto savininku, teises ir pareigas, taip pat tai, kokią įtaką gali turėti termino atnaujinimas (neatnaujinimas) šių santykių dalyvių turimiems interesams. Taigi, teismas, sprenddamas įstatyme nustatytą termino tam tikriems veiksmais atlikti atnaujinimo klausimą, visais atvejais turi įvertinti, ar sprendimas atnaujinti asmens praleistą terminą nepažeis kitų suinteresuotų asmenų teisių ir teisėtų interesų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-14/2012).
30. Nagrinėjamoje byloje ieškovas 2022 m. balandžio 12 d. kreipėsi į teismą ir prašė teismo atnaujinti praleistą trijų mėnesių terminą palikimui priimti po jo dėdės J. G., mirusio (*duomenys neskelbtini*), mirties, panaikinti 2020 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikai išduotą paveldėjimo perėjimo valstybei liudijimą. Ieškovas teigia, kad apie dėdės mirties faktą jis sužinojo tik 2022 m. sausio 25 d. iš Z. P., kuri yra J. G. buvusios sutuoktinės dukrė, iki tol ieškovui niekas nepanešė apie dėdės mirtį, ieškovas nedalyvavo jo laidotuviuose. Pažymėjo, kad jis ilgą laiką nebuvo bendravęs su dėde ir jo šeimomis, nes jo motina mirė dar (*duomenys neskelbtini*) metais, jis kurį laiką buvo išvykęs dirbti į užsienį, todėl santykiai palipsniui atšalo ir nutrūko. Taigi, svarbia termino palikimui priimti pralaidimo priežastimi ieškovas laikė nežinojimo apie palikimo atsiradimo faktą.
31. Bylą nagrinėję teismai, be kita ko, konstatavo, kad ieškovas nesidomėjo ne tik garbasu anžiaus dėde, bet ir kitais giminaičiais, pripažino, kad su palikėju ryšių nepalaikė, nors tam nebuvo jokių objektyvių kliūčių, jo nelankė, nebendravo, nesirūpino jo sveikatos būkle (palikėju rūpinosi Z. P.), t. y. nei iki dėdės mirties, nei po jos per protingą terminą neatliko jokių aktyvių veiksmų, kurie reikėtų jo valią dėdės palikimą priimti. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad palikimo priėmimas yra aktyvus veiksmas, todėl ieškovas, tikėdamasis galimai pretenduoti pagal įstatymą į mirusiojo palikimą, dėdei esant vyresnio anžiaus (šių aplinkybė ieškovas žinojo), privalejo realiai įvertinti situaciją ir, net ir būdamas išvykęs į užsienį, aktyviau domėtis dėdės sveikatos būkle ar apskritai juo domėtis.
32. Teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentais, kad CK 5.11 straipsnyje nustatyta, kas turi teisę būti įpėdiniu pagal įstatymą – giminytės ryšiai susiję asmenys, ir nenustatyta jokių papildomų sąlygų asmenims, turintiems teisę paveldėti pagal įstatymą, todėl teismų nurodyta aplinkybė, kad ieškovas nebendravo su dėde, nėra įstatyme įtvirtintas pagrindas neatnaujinti termino. Įpėdinis, pretenduojantis į palikimą, iki palikimo atsiradimo neturi pareigų, susijusių su palikimo atsiradimu. Įpėdinio santykiai su palikėju vertintini tik moralės požiūriu, nes įstatymo leidėjas paveldėjimo teisės įgyvendinimą sieja tik su aktyviais įpėdinio veiksmais ir nenustato įpėdiniui jokių neigiamų pasekmių dėl jo neveikimo iki palikimo atsiradimo momento. Apelacinės instancijos teismas, pripažinęs ieškovo pažeidimus pareiga „intensyviau bendrauti“ su palikėju turint tikslą atieity paveldėti mirusiojo turtą, nenurodė tokio kriterijaus teisinio pagrindo, todėl apelacinės instancijos teismo argumentai, susiję su palikėju ir įpėdinio bendravimo dažnumu, trukme, intensyvumu, pripažinti nepagrįstais.
33. Taigi, esminė sąlyga paveldėti pagal įstatymą – atitinkamo laipsnio kraujo giminytės ryšio buvimas su palikėju. Pažymėtina, kad paveldėjimo teisiniai santykiai grindžiami šeimos paveldėjimo principu, kuris reiškia, kad po asmens mirties jo turtą įgyja įstatymu nustatyto laipsnio giminaičiai, o palikimo perėjimas valstybei yra šio principo išimtis.
34. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad įstatymų leidėjas, įtvirtindamas valstybės paveldėjimo pagal įstatymą galimybę, siekė išvengti palikėjo turto neapibrėžto statuso bei užtikrinti palikėjo kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugą tais atvejais, jei mirusį palikėjų nebūtų įpėdinis nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą, nei vienas įpėdinis nepriimtų palikimo arba iš visų įpėdinių būtų atinta paveldėjimo teisė (CK 5.62 straipsnio 1 dalies 2-4 punktai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-464-219/2018, 21 punktą).
35. Kaip jau minėta šios nutarties 19 punkte, terminų, taikomų civilinių teisių santykių srityje, teisinė reikšmė yra ta, kad jie suteikia teisiniams ryšiams apibrėžtumo ir stabilumo. CK 5.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas trijų mėnesių terminas palikimui priimti per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos yra gana nelaisas ir atspindi įstatymų leidėjo siekį išvengti palikėjo turto neapibrėžto statuso. Nagrinėjamo atveju paveldėjimo teisės liudijimas valstybei buvo išduotas praėjus daugiau nei pusketvirtį metų nuo palikėjo mirties, o tai reiškia, kad palikėjo turtas pakankamai ilgą laiką buvo neapibrėžto statuso. Ieškovas su ieškiniu dėl teisės paveldėti įgyvendinimo kreipėsi po pusantį metų nuo paveldėjimo teisės liudijimo valstybei išdavimo. Šios aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad įstatyme nustatytas terminas palikimui priimti buvo praleistas ženkliai.
36. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad palikimo priėmimas ar nepriėmimas, taip pat bendravimas ar nebendravimas su palikėju yra tik įpėdinio teisė, bet ne pareiga, todėl byloje vertinant aplinkybes ir priežastis, dėl kurių laiku nebuvo priimtas palikimas, įpėdinio nebendravimas su palikėju, nesidomėjimas jo gyvenimu paprastai negali turėti reikšmės termino palikimui priimti atnaujinimui, nes priešingu atveju netektų prasmės palikimo priėmimo termino nustatymas, o būtų svarbu tik tai, ar įpėdinis apskritai kažkada išreikšė valią priimti palikimą, nepaisant to, kada ši valia buvo pareikšta.
37. Minėta, kad pagal teismų praktiką gyvenimas užsienyje savaime netraktuojamas kaip objektyvi priežastis, trukdanti priimti palikimą (žr. šios nutarties 26 punktą). Tačiau nagrinėjamoje byloje reikia pažymėti ir tai, kad ieškovo gyvenimo užsienyje faktas, tokio gyvenimo trukmė apskritai byloje nėra nustatyti, nes ieškovas tokių įrodymų į bylą neteikė, o tik apsiribojo nekonkrečiais teiginiais apie tai. Apelacinės instancijos teismas tik konstatavo, kad net jeigu ir būtų pripažinta, jog ieškovas nuo laikotarpio iš tiesų buvo išvykęs į užsienį, vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pats buvimo užsienyje faktas mirties momentu neleidžia teigti, kad tai yra svarbi aplinkybė ir būdinti dėl to jis neturėjo galimybių sužinoti apie dėdės mirtį bei imtis priemonių, kad tinkamai išreikštų savo valią dėdės palikimui laiku priimti.
38. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija konstatuoja, kad įpėdinio nežinojimas apie palikėjo mirtį savaime neišsiskiria, jog terminas palikimui priimti praleistas dėl svarbių priežasčių, bet kiekvienam konkrečiam atveju turi būti sprendžiama, ar egzistavo tam tikros objektyvios, nuo įpėdinio valios nepriklausančios aplinkybės, klaidžiusios apie tokį faktą sužinoti ir tinkamai įgyvendinti teises į palikimą. Bylą nagrinėję teismai nenustatė objektyvių aplinkybių, dėl kurių ieškovas negalėjo apie palikėjo mirtį, todėl pagrįstai konstatavo, kad nėra pagrindo atnaujinti praleistą terminą palikimui priimti.

Dėl bylos procesinės baigties

39. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija konstatuoja, kad apelacinės instancijos teismas tinkamai taikė ir aiškino CK 5.57 straipsnio nuostatas, vadovavosi jas aiškinančia kasacinio teismo praktika, todėl priėmė teisėtą ir pagrįstą procesinį sprendimą, kurio kasaciniam skunde nurodyti argumentai nesudaro pagrindo panaikinti (CPK 359 straipsnio 1 dalies 1 punktą).

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

40. Kasaciniam teismui pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, nebuvo rengiama.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 24 d. nutartį palikti nepakeistą.
Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos
Ambrasaitė-Balynienė

Danguolė Bublienė

Gražina Davidonienė